

לשכת רב הקמפוס

אוניברסיטת בר-אילן

הפקולטה למדעי היהדות

דף שבועי

פרשת חיי שרה, תשע"ו
מספר 1143בית הספר ללימודי יסוד ביהדות
ע"ש הלנה ופאול שולמן

יופיה של שרה

תמר קדרי

פרשת "חיי שרה" נפתחת בפטירתה ובקבורתה של שרה אמנו: "וַיָּהִי חַיֵּי שָׂרָה מֵאָה שָׁנָה וְעֶשְׂרִים שָׁנָה וְשִׁבְעֵי שָׁנִים וְשָׁנֵי חַיֵּי שָׂרָה" (בר' כג:א). ידוע פירושו של רש"י לפסוק זה: "וַיָּהִי חַיֵּי שָׁרָה מֵאָה שָׁנָה וְעֶשְׂרִים שָׁנָה וְשִׁבְעֵי שָׁנִים" - לכך נכתב שנה בכל כלל וכלל, לומר לך שכל אחד נדרש לעצמו. בת מאה כבת עשרים לחטא... וכת עשרים כבת שבע ליופי".¹

יופיה המיוחד של שרה נזכר בכמה מקורות תלמודיים. בבבלי מגילה טו ע"א מובא: "תנו רבנן: ארבע נשים יופיות היו בעולם: שרה רחב ואביגיל ואסתר".

ההתייחסות ליופי על פי ברייתא זו היא כאל עניין אבסולוטי. אפשר לקבוע באמצעות אמות מידה מוחלטות מי היו ארבע הנשים היפות ביותר, אף על פי שהן חיו בתקופות היסטוריות שונות ובאזורים גאוגרפיים שונים. לפי קנה מידה אבסולוטי זה, שרה היא אחת מארבע הנשים היפות בעולם.

במקום אחר משווים החכמים בין יופיה של שרה ליופיה של אבישג השונמית הנזכרת בהפטרה של פרשתנו. כך מובא בבבלי סנהדרין (לט ע"ב):

"וְהַנְּעִרָה יָפָה עַד מְאֹד" (מל"א א:ד) אמר רבי חנינא בר פפא: עדיין לא הגיעה לחצי יופי של שרה, דכתיב "עד מאד" - ולא מאד בכלל".

אבישג השונמית הייתה הנערה היפה ביותר בכל גבול ישראל בימיו של דוד הזקן. למרות זאת לא הגיעה למחצית יופיה של שרה, ור' חנינא לומד זאת על ידי השוואת הפסוקים המתארים את יופיין של שתי הנשים. על שרה נאמר: "וַיִּרְאוּ הַמְּצַרִּים אֶת הָאִשָּׁה כִּי יָפָה הָיָה הָאִשָּׁה" (בר' יב:יד), דהיינו, שרה הייתה התגלמות היופי במלואו,² ואילו על אבישג נאמר: "וְהַנְּעִרָה יָפָה עַד מְאֹד". המילה "עד" מצמצמת את יופיה ומלמדת שלא הגיעה ליופיה של שרה.

מקור אחר העוסק ביופיה של שרה מובא בבבלי בבא בתרא (נח ע"א):

הכל בפני שרה כקוף בפני אדם. שרה בפני חוה כקוף בפני אדם. חוה בפני אדם כקוף בפני אדם. אדם בפני שכינה כקוף בפני אדם.

מהקשר בבבלי עולה כי העיסוק כאן הוא במראה החיצוני. התלמוד מבחין בין יופיה של שרה לבין המראה החיצוני של כל יתר בני האדם. ההבדל כל כך בולט ומובחן כמו ההבדל שבין קוף לבין בן-אדם. לפי רשימה זו הייתה חוה יפה משרה, ואדם הראשון אף יפה יותר משתיהן. בראש הרשימה נזכרת השכינה שלמעלה מכולם, המייצגת יופי אידאלי נעלה ונשגב. יתרונה של שרה על פי מקור זה הוא, בין היתר, בעובדה שחיה כמה דורות לאחר בריאתו של אדם הראשון; אדם שנברא בצלם דמות תבניתו של הא-ל והיה הקרוב ביותר במראהו לשכינה. על פי רשימה זו, מאז בריאתו של אדם הראשון נמצאת האנושות במצב של התמעטות ושל ירידה, ותיאור זה הפוך לתאוריה הדרוויניסטית על תהליך השכלול וההתפתחות של האורגניזמים ועל מוצא המינים.

המקורות השונים שהבאנו מסתמכים כמובן על המסופר בתורה. ליופיה של שרה אנו מתוודעים לראשונה בסיפור ירידתם של אברהם ושרה למצרים בבראשית יב:יא-טו:

* ד"ר תמר קדרי, המחלקה לתלמוד, אוניברסיטת בר-אילן ומכון שכטר למדעי היהדות.

¹ ראו בראשית רבה נח, א.

² ראו גם בבבלי מגילה יד ע"א: "ואמר רבי יצחק יסכה זו שרה. ולמה נקרא שמה יסכה... שהכל סוכין ביופיה".

וַיְהִי כַּאֲשֶׁר הִקְרִיב לְבוֹא מִצְרַיִם וַיֹּאמֶר אֶל שְׂרֵי אֲשֶׁתוֹ הִנֵּה נָא יִדְעָתִי כִּי אֵשֶׁה יִפְתַּ מְרַאָּה אֶת... וַיְהִי כִּבּוֹא אֲבָרָם מִצְרַיִם וַיֵּרְאוּ הַמִּצְרַיִם אֶת הָאֵשֶׁה כִּי יָפָה הוּא מְאֹד. וַיֵּרְאוּ אֶתָּה שְׂרֵי פְרָעָה וַיְהַלְלוּ אֶתָּה אֶל פְּרָעָה וַתִּקַּח הָאֵשֶׁה בֵּית פְּרָעָה.

אברהם היה בן 75 שנה בצאתו מחרן (בר' יב:ד), ולפי חשבון זה הייתה שרה לכל הפחות בת 65 בעת ירידתם למצרים (שכן היה ביניהם הפרש של עשר שנים [בר' יז:יז]). אפשר שזהו היסוד למדרש המובא ברש"י כי יופיה של שרה לא נתעמעם במרוצת השנים.

התורה, כדרכה, מביאה פרטים חיצוניים רק כשהם נחוצים לצורך העלילה. לכן אין להתפלא על כך שהיא מציגת את יופיה של שרה רק בשלב מתקדם זה של הסיפור. אולם המדרש בבראשית רבה מ, ד (מהד' תאודור ואלבק, עמ' 383) מביע תמיהה על כך:

"ויהי כאשר הקריב לבוא מצרימה" וגו' כל השנים הללו היא עמו ועכשיו הוא אומר לה "הנה נא ידעתי כי אשה יפת מראה את"?! אלא שעל ידי הדרך אדם מתבזה וזו עמדה ביופיה.

ר' עזריא מש' ר' יודה בר' סימון: הילכנו בארם נהרים ובארם נחור ולא מצינו אשה יפה כמותך, עכשיו שאנו נכנסים למקום כאורים (=כעורים) ושחורים "אמרי נא אחותי את למען ייטב לי בעבורך".

לדברי המדרש זוהי מציאות טבעית וברורה שאדם אומר לאשתו שהיא יפה בעיניו, ויש להניח שגם אברהם נהג לומר זאת לשרה, עוד קודם ירידתם למצרים. אם כך מדוע הוא אומר לה עתה "הנהנא ידעתי כי אשה יפתמרָאָה אֶת"? לדעת המדרש, מטרתו של אברהם הייתה להדגיש תובנה חדשה שהתקמה אצלו כעת: למרות טלטולי הדרך מארץ כנען למצרים, למרות פגעי מזג האוויר ואבק הדרכים, יופיה של שרה נשתמר במלואו. בדבריו אליה אברהם מצהיר כי עתה נוכח בייחודיות הזו שביופיה. דעה שונה מובאת מפי ר' עזריה. לדידו, המסע המשותף חידד אצל אברהם את ההבנה כי אין אישה יפה כאשתו, לא רק בארם נהריים ובארם נחור, אלא גם בארץ כנען ובארץ מצרים. בניגוד למקורות הבבליים שהובאו לעיל, מדרשים אלה מציגים את היופי כעניין יחסי, שיכול להשתנות בשל תנאים פיזיים ועל פי קני מידה של תרבויות שונות. ואף על פי כן יופיה של שרה נתעלה על פני כל אלה.

בכל המקורות שהבאנו נזכר יופיה המרשים ויוצא הדופן של שרה, אולם באף אחד מהם לא נמצא פירוט של מראה. לא נוכל לדעת על פיהם מה היה אידאל היופי בעיני חכמי בבל, והאם היה זהה לזה של חכמי ארץ ישראל. תיאור מפורט של יופיה של שרה מצוי במגילה החיצונית לבראשית. חיבור ייחודי זה נמצא בין המגילות שנתגלו במערות מדבר יהודה.³ המגילה החיצונית לבראשית נמצאה במערה הראשונה, אולם בשל מצבה הירוד עברו מספר שנים עד שניתן היה לפתוח אותה ולעיין באוצרות החבויים בה. המגילה כתובה בארמית והיא מספרת את סיפורם של חנוך, נח, ואברהם, ומתוארכת למאה השנייה לפני הספירה.⁴ הקטע שלפנינו, העוסק בסיפור ירידת אברהם ושרה למצרים, מביא את דברי ההלל של שלושת השרים המצריים המתארים את שרה באזני פרעה:

...ויפיה לה מראה פניה. ומה...[דק] שער ראשה; מה נאוות הן לה עיניה. ומה נחמד הוא אפה וכל זיו פניה... מה נאוה לה חזה ומה יפה לה כל לבנתה. זרועותיה מה יפות וידיה מה כלילות... כל מראה ידיה. מה נאוות כפיה ומה ארוכות ודקות כל אצבעות ידיה. רגליה מה יפות ומה שלימות לה שוקיה. וכל בתולות וכלות הנכנסות לחופה לא שפרו ממנה. ועל כל נשים ייף יופיה ועליון יופיה למעלה מכולן; ועם כל יופיה זה חכמה רבה עמה. ודל ידיה [מעשה ידיה] נאה.⁵

התיאור המפורט מזכיר את תיאורי יופיה של האהובה שבשיר השירים. הוא סוקר כל איבר ואיבר, ומסודר על פי סדר יורד מלמעלה למטה. לבסוף בא סיכום כולל: "ועל כל נשים ייף יופיה ועליון יופיה למעלה מכולן". למחבר המגילה היה חשוב להדגיש כי שרה נתברכה גם בתבונה רבה ובכישרון כפיים. בשונה ממזמור אשת חיל (משלי ל"א), המעמיד תכונות אלה כמנוגדות לחן וליופי, במגילה הן משלימות אותן.

מה פשר העיסוק הנרחב ביופיה של שרה החוזר במקורות השונים? ראינו כי שרה היפהפייה נלקחת מיד לארמונו של פרעה, וגם אבישג השונמית, היפה מכל נשות הממלכה, נבחרה לשרת את דוד. בשני הסיפורים נקשר היופי עם המלכות, ובתלמוד הבבלי נמנה היופי המושלם עם תכונותיה של השכינה עצמה. דומה כי חז"ל רצו להציג את שרה אמנו כדמות נשגבת ומורמת מעם, ולא בכדי אמרו עליה: "שרה היא לכל באי העולם" (בראשית רבה מ, ז, א). יופיה יוצא הדופן נוסף עליה אצילות ומלכות, כראוי לאם האומה.

הדף מופץ בסיוע קרן הנשיא לתורה ולמדע
הדף מופיע באינטרנט באתר המידע של אוניברסיטת בר-אילן
בכתובת: <http://www.biu.ac.il/JH/Parasha>
כתובת המייל של הדף: dafshv@mail.biu.ac.il
יש לשמור על קדושת העלון

עורך: פרופ' עמוס פריש
עורכת לשון: רחל הכהן שיף

³ אודות סיפור גילוי המגילות עיינו בספרו של יגאל ידין, **מגילת המקדש**, ת"א 1990.

⁴ על נח במגילה החיצונית לבראשית עיינו: אסתר אשל, "נח בספרות קומראן", **דף שבועי** מס' 988, תשע"ג.

⁵ נחמן אביגד ויגאל ידין, **מגילה חיצונית לבראשית ממגילות מדבר יהודה**, ירושלים תש"ז.

